

Timo Ojala

Seksuaalirikokset

EDILEX LAKITIETO OY

© Edilex Lakitieto Oy ja tekijä
2025

3., uudistettu painos

Kansi: Tiina Lahdelma
Taitto: Aste Helsinki Oy, Tiina Lahdelma
Kannen kuva: isaravut / Shutterstock.com

Kustantaja: Edilex Lakitieto Oy
lakitieto.edilex.fi

ISBN 978-951-37-9515-3

Anna palautetta kirjasta: toimitus.edilex.kustannus@almamedia.fi

Paino: BoD – Books on Demand, Saksa

SISÄLLYSLUETTELO

LYHENTEET	XI
ESIPUHE	XIII
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Aluksi.....	1
1.2 Seksuaalirikosten yleisyys.....	7
1.3 Seksuaalirikoksia koskeva kirjallisuus.....	16
1.4 Tässä kirjassa käsiteltävät kysymykset	19
1.5 Tutkimukselliset ja tutkimuseettiset lähtökohdat.....	20
2 SEKSUAALIRIKOKSIA KOSKEVIEN RANGAISTUSSÄÄNNÖSTEN KESKEISIMMÄT MUUTOKSET.....	25
2.1 Raiskausta koskevan sääntelyn muutoksen taustalla olevat syyt	25
2.2 Suostumuksen puuttuminen kokonaisuudistuksen keskeisenä lähtökohtana.....	35
2.3 Seksuaalinen hyväksikäyttö.....	37
2.4 Seksuaalisen ahdistelun tekotapojen laajentuminen	38
2.5 Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen.....	39
2.6 Muita rangaistussäännösten muutoksia.....	39
2.7 Sukupuoliyhteyden määritelmän muutos.....	40
2.8 Syyteoikeutta koskevat muutokset	40
2.9 Rangaistuskäytännön ankaroitumista koskeva tavoite.....	41
3 RANGAISTUSSÄÄNNÖKSISSÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET JA SOVELLETTAVAN LAIN VALINTA	45
3.1 Lähtökohta sovellettavan lain valinnassa	45
3.2 Rikoksen yksiköinti seksuaalirikoksissa	46
3.2.1 Lähtökohtia.....	46
3.2.2 Yksi tekijä ja useita uhreja	48
3.2.3 Yksi tekijä ja useita yhteen uhriin kohdistuvia tekoja	50
3.2.4 Useita tekijöitä ja yksi uhri.....	54
3.2.5 Raiskausrikosten yksiköinti.....	55
3.3 Pitkäkestoiset rikokset ja tekoon sovellettava laki	57
3.3.1 Lähtökohta.....	57
3.3.2 Johtopäätökset.....	60

3.4	Sovellettavan lain valintaa koskevat eri tilanteet muuttuneiden seksuaalirikosten kohdalla.....	62
3.4.1	Raiskausta koskevan sääntelyn muutokset	62
3.4.2	Seksuaalinen kajoaminen.....	64
3.4.3	Sukupuoliyhteyden määrittelyssä tapahtuneet muutokset	64
3.4.4	Seksuaalisen ahdistelun tekotapojen laajentuminen	65
3.4.5	Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten arviointi	67
3.4.6	Syyteoikeutta ja toimenpiteistä luopumista koskevat muutokset	70
3.5	Vanhentuminen	73
4	RAISKAUS	77
4.1	Aluksi	77
4.2	Raiskaussääntelyn kehitys	78
4.3	Vuoden 2023 kokonaisuudistus – suostumuksen puuttuminen ...	87
4.4	Raiskaus selvitysten ja tilastojen valossa	88
4.5	Raiskauksessa edellytettävä sukupuoliyhteys.....	91
4.5.1	Sukupuoliyhteyden määritelmä.....	91
4.5.2	Sukupuoliyhteyden täyttävät toimet	92
4.5.3	Milloin tunkeutuminen on edennyt sukupuoliyhteyteen saakka?	96
4.5.4	Milloin sukuelimen tai peräaukon koskeminen on sukupuoliyhteys?.....	100
4.6	Raiskauksen tekotavat	101
4.6.1	Rangaistussäännöksen rakenne	101
4.6.2	Vapaaehtoinen osallistuminen.....	102
4.6.3	Raiskausta koskevat tunnusmerkistökijät.....	107
4.6.3.1	Sukupuoliyhteyteen osallistumisen vapaaehtoisuus	107
4.6.3.2	Väkivallan käyttö	111
4.6.3.3	Uhkauksella pakottaminen	120
4.6.4	Raiskauksessa käytetyn väkivallan suhde pahoinpitelyä koskevaan rangaistussäännökseen	126
4.7	Olosuhteet, joissa henkilö ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan sukupuoliyhteyteen.....	126
4.7.1	Aluksi.....	126
4.7.2	Tiedottomuus, voimakas päihtymystila ja heikentynyt tajunnantila	128
4.7.3	Sairaus ja vammaisuus sekä niiden vaikutus tahdonmuodostuskykyyn	139
4.7.4	Pelkotilan vaikutus tahdonmuodostuskykyyn	140
4.7.5	Tilanteen äkillisyys	141
4.7.6	Erityisen valta-aseman vakava väärinkäyttö	142
4.7.7	Tahdonmuodostuskykyyn vaikuttava muu syy.....	147
4.8	Raiskauksen yritykset	147

4.9	Tuleeko tekijän olla sukupuoliyhteyden toteuttaja eli tekijäasemasta raiskauksessa.....	152
4.10	Tekijäkumppanuus	153
4.11	Raiskaus ja HIV	153
4.12	Lopuksi.....	155
5	TÖRKEÄ RAISKAUS	157
5.1	Aluksi	157
5.2	Ankaroittamisperusteet.....	158
5.2.1	Yleistä ankaroittamisperusteista	158
5.2.2	Vakavan väkivallan käyttäminen tai sellaisella uhkaaminen	159
5.2.3	Vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttaminen	165
5.2.4	Rikoksen tekee useampi kuin yksi henkilö	170
5.2.5	Rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä	171
5.2.6	Raiskaus tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla	175
5.2.7	Raiskauksen kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi	181
5.3	Raiskauksen kokonaistörkeyttä koskeva arvostelu.....	191
5.4	Lopuksi.....	195
6	RAISKAUKSEN JA TÖRKEÄN RAISKAUKSEN RANGAISTUKSET JA VAHINGONKORVAUKSET	197
6.1	Rangaistukset	197
6.1.1	Rangaistuskäytännön tilanne ennen kokonaisuudistusta ..	197
6.1.2	Rangaistuskäytäntö ennen kokonaisuudistusta.....	199
6.1.3	Korkeimman oikeuden rooli rangaistuskäytännön muodostumisessa	200
6.1.4	Raiskausrikosten uuden rangaistustason määrittelyssä huomioon otettavia seikkoja.....	205
6.1.5	Mitkä teonpiirteet raiskauksissa ovat rangaistusten kannalta olennaisia?	210
6.1.6	Raiskausrikosten uusi rangaistustaso	212
6.1.7	Vahingonkorvausvelvollisuuden ja muiden rikoksesta johtuvien seurausten huomioiminen rangaistuksen mittaamisessa	219
6.2	Vahingonkorvaukset	222
6.2.1	Erilaiset korvauslajit.....	222
6.2.2	Aineeton henkilövahinko	223
6.2.3	Tilapäinen haitta	225
6.2.4	Tilapäinen psyykkinen haitta.....	226
6.2.5	Kärsimys	230

7	SEKSUAALINEN KAJOAMINEN	237
7.1	Aluksi	237
7.2	Säännöksen rakenne	238
7.2.1	Aluksi.....	238
7.2.2	Seksuaalinen teko ja seksuaalisen itsemääräämis- oikeuden olennainen loukkaaminen	238
7.2.3	Seksuaalinen teko.....	239
7.2.4	Mitkä seksuaaliset teot loukkaavat olennaisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta?	241
8	TÖRKEÄ SEKSUAALINEN KAJOAMINEN.....	245
8.1	Aluksi	245
8.2	Vakava henkilöön kohdistuva väkivalta tai sillä uhkaaminen	245
8.3	Erityisen tuntuva henkisen tai ruumiillisen kärsimyksen aiheuttaminen taikka erityisen nöyryyttävä tekotapa.....	248
8.3.1	Aluksi.....	248
8.3.2	Henkinen tai ruumiillinen kärsimys	248
8.3.3	Erityisen nöyryyttävä tekotapa	251
8.4	Kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi seksuaalisen kajoamisen kohteena	253
9	SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ.....	265
9.1	Seksuaalisen hyväksikäytön yleiset kriteerit	265
9.2	Aseman hyväksikäyttö	268
9.2.1	Koulu, laitos, työsuhte tai vapaa-ajan toiminta	268
9.2.2	Uhrin kypsymättömyyden hyväksikäyttö	271
9.2.3	Sairaus, vammaisuus tai muu heikkoudentila.....	274
9.2.4	Erityisen valta-aseman väärinkäyttö	276
9.3	Lopuksi.....	277
10	SEKSUAALINEN AHDISTELU.....	279
10.1	Aluksi	279
10.2	Säätelyn historiaa	281
10.3	Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön täyttävät tekotavat	285
10.3.1	Aluksi.....	285
10.3.2	Tekotapojen laajentuminen	285
10.3.3	Koskettelemalla tapahtuvat seksuaaliset teot	286
10.3.4	Vakavuudeltaan kosketteluun rinnastuvat muut tekotavat	292
10.3.5	"On omiaan" -kriteeri.....	297
10.4	Seksuaalisen ahdistelun suhde muihin seksuaalirikoksiin	298
10.5	Työyhteisössä tapahtuvat koskettelut ja muut seksuaaliset teot..	302
10.5.1	Tasa-arvolain mukainen seksuaalinen häirintä.....	302
10.5.2	Epävarsinainen laiminlyöntirikos ja seksuaalinen ahdistelu.....	306

10.6	Rangaistuskäytäntö	307
10.7	Vahingonkorvaukset	307
11	SEKSUAALISEN KUVAN LUVATON LEVITTÄMINEN.....	313
11.1	Aluksi	313
11.2	Rangaistavat tekotavat	314
12	TALOUDELLISET SEKSUAALIRIKOKSET	319
12.1	Aluksi	319
12.2	Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö.....	319
12.3	Korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta.....	323
12.4	Paritus ja törkeä paritus	325
13	ERÄITÄ PROSESSUAALISIA KYSYMYKSIÄ	333
13.1	Aluksi	333
13.2	Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat kysymykset.....	333
13.3	Tuomioistuimen odotustilat ja seksuaalirikoksen uhrin kutsuminen oikeudenkäyntiin.....	338
13.4	Seksuaalirikoksen uhrin kuuleminen todistelutarkoituksessa.....	339
13.5	Vastaaajan oikeus avustajaan.....	343
13.6	Rikoksesta epäillyn oikeus avustajaan ja epäillyn mahdollisuus kyselyoikeuden käyttämiseen.....	351
13.7	Näytön arviointiin liittyvät erityispiirteet	352
LÄHTEET		361
	Kirjallisuus.....	361
	Virallislähteet.....	367
	Verkkolähteet.....	370
ASIAHAKEMISTO		375
OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO.....		379

ESIPUHE

Seksuaalirikoksia koskevien rangaistusäännösten kokonaisuudistus tuli voimaan vuoden 2023 alussa. Kokonaisuudistus merkitsi lähes kahden vuosikymmenen ajan kestäneiden useiden osittaisuudistusten päättymistä. Uusien seksuaalirikoksia koskevien säännösten tavoitteena on vahvistaa ihmisten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden rikosoikeudellista suojaa. Nykyiset rangaistussäännökset ovat myös aikaisempaa kattavampia. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että seksuaalirikoksia koskeva sääntely ja rikoksista säädettävät rangaistukset ovat uudistuksen jälkeen paremmin nykyisiä oikeudenmukaisuuskäsityksiä vastaavia.

Kokonaisuudistuksen keskeinen tavoite oli muuttaa aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikossäännökset suostumuksen puutteeseen perustuviksi. Aikuisiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkitöt eivät siten perustu enää siihen, onko teon kohdetta pakotettu tai onko hän ollut avuttomassa tilassa, vaan keskeistä on se, onko seksuaalisen teon kohde osallistunut tekoon vapaaehtoisesti. Aikuisiin ja lapsiin kohdistuvat teot arvioidaan rikoslaissa osittain eri lähtökohdista, tekojen erityispiirteet ja niiden eriasteinen moitittavuus huomioiden. Kokonaisuudistuksessa aikuisiin ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistussäännökset erotettiin toisistaan siten, että lapsiin kohdistuvissa rikoksissa sovelletaan omia, rikoslain 20 lukuun sijoitettuja rangaistussäännöksiään. Näin lapsiin kohdistuvien rikosten moitittavuutta voitiin arvioida osin uudestaan. Seksuaalirikoksia koskevat säännökset muodostavatkin nykyisin aikaisempaa selkeämmän ja johdonmukaisemman kokonaisuuden.

Seksuaalirikosten kokonaisuudistusta valmisteltaessa ennakoitiin, että seksuaalirikoksia koskevien ilmoitusten määrä tulee kasvamaan uuden sääntelyn aikana. Ilmoitusten kasvu on ollut jopa ennakoitua suurempaa, kun otetaan huomioon, että vuonna 2022 kaikkien seksuaalirikosten ilmoitusten määrä oli noin 5 600 ja vuonna 2024 puolestaan noin 9 600. Aikuisiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa kasvu on ollut prosentuaalisesti voimakkainta seksuaalisessa ahdistelussa, jossa ilmoitusten määrä on vuosien 2022 ja 2024 välisessä vertailussa lähes kaksinkertaistunut reilusta 700 ilmoituksesta lähes

1 450 ilmoitukseen. Ilmoitusten määrä tasaantunee lähivuosina, mutta määrällinen kasvu osoittaa osaltaan, että sääntely on aikaisempaa kattavampaa.

Aikuisiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on siirrytty niin sanottuun suostumuksen puuttumiseen perustuvaan sääntelytapaan. Rangaistavaa on sukupuoliyhteys tai muu seksuaalinen teko henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Sääntelyn logiikka on siten muuttunut ratkaisevasti aikaisemmin voimassa olleeseen sääntelyyn nähden. Uusien säännösten täysimääräinen soveltaminen edellyttää tämän uuden logiikan omaksumista. Vaikuttaisi siltä, että toistaiseksi kaikkia uusien säännösten kiperimpiä soveltamiskysymyksiä ei olla vielä nähty. Ratkaisukäytäntö kuitenkin täydentyy vähitellen, ja nämä kiperimmätkin tapaukset tulevat jossain vaiheessa arvioitaviksi.

Tässä kirjassa olen käynyt läpi aikuisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia uuden sääntelyn pohjalta ja pyrkinyt avaamaan muuttuneen sääntelyn tulkintoihin liittyviä kysymyksiä. Painopiste on raiskausrikoksissa, muita aikuisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia kuitenkin unohtamatta. Tässä kirjassa ei käsitellä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, joita olen käsitellyt vuonna 2024 julkaistussa teoksessani Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset.

Lähestyn seksuaalirikoksia erityisesti rikosoikeudellisesta näkökulmasta. Käsittelen rikoslain rangaistussäännösten tulkintaa eri tekotapojen osalta. Lisäksi käsittelen rangaistus- ja vahingonkorvauskäytäntöä. Olen ottanut kirjan loppuun myös jakson tietyistä erityisesti seksuaalirikosten käsittelyssä esille tulevista prosessuaalisista kysymyksistä. Kirjan avulla on siten mahdollista luoda kokonaiskäsitys siitä, mitkä teot ovat rangaistavia seksuaalirikoksia, kuinka niihin liittyviä prosessuaalisia kysymyksiä arvioidaan ja minkälainen nykyinen rangaistustaso on.

Käsillä on kirjan kolmas, uudistettu laitos. Olen voinut ottaa päivitystyössäni huomioon uuden sääntelyn aikaista ratkaisukäytäntöä ja päivittänyt myös omaa ajatteluani lisääntyneen tiedon pohjalta. Lopuksi on annettava kiitokset vielä Edilex Lakitiedon ammattitaitoiselle väelle siitä tuesta, mitä olen kirjan tekemisen eri vaiheissa saanut.

Helsingissä, lokakuussa 2025

Timo Ojala